

254864

19.-20. YÜZYILLARDA
TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİ SEMPOZYUMU
Kaynaşma-Kırgınlık-Ayrılık-Yeni Arayışlar

5-7 Ocak 2015
Uluslararası Sempozyum, İstanbul
BİLDİRİLER
1. CİLT

Yayına Hazırlayanlar
Doç. Dr. Fatih M. Sancaktar
Doç. Dr. Recep Karakaya
Yard. Doç. Dr. Abdurrahman Bozkurt
Yard. Doç. Dr. Ramazan Erhan Güllü
Dr. Cezmi Bayram

TÜRK OCAĞI İSTANBUL
ŞUBESİ ARMAĞANIDIR

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	054864
Tas. No:	956.043 010.4

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKUMAN

10 Eylül 2017

Talat Paşa 190231
Tehcir 190576

Alman Diplomatik Belgelerinde
Talat Paşa'nın Ermenilerin Tehcir Edilmesindeki Rolü

Prof. Dr. Mustafa ÇOLAK

Özet

Birinci Dünya Savaşı içerisinde, Osmanlı Ermenilerinin yaşadıkları bölgelerden, Osmanlı sınırları içerisinde başka bölgelere göç ettirilmesi yakın tarihimizin önemli tartışma konularından biridir. Tartışılan önemli bir diğer konu da Ermenilerin bu "Sevk ve İskân" sürecinde Dâhiliye Nazırı olan, Talat Paşa'nın rolüdür. Zira kimilerine göre İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin "ruhu" olan Talat Paşa, planlı olarak Ermenileri "ölüm yolculuğuna çıkartan" baş organizatör, kimilerine göre ise, sadece Osmanlı askeri yetkililerinin isteklerini uygulayan bir devlet adamıydı. Nitekim Talat Paşa'nın Mart 1921'de Berlin'in işlek caddelerinden birinde Ermeni terörüne kurban gitmesi; fakat Türkiye Cumhuriyeti tarafından yakınlarına maaş bağlanması ve 1943 yılında naşının devlet töreni ile İstanbul'a getirilmesi bu iki bakış açısındaki farklılığı ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Talat Paşa'nın Ermenilerin sevk ve iskân sürecinde bir baş organizatör mü, yoksa görevini yapan bir devlet adamı mı olduğunu, Alman diplomatik belgeleri ışığında anlamaya çalışmaktır. Bu çerçevede Birinci Dünya Savaşı döneminde Osmanlı Devleti'nde görev yapan Alman Büyükelçi ve konsolosluk raporları ile Alman Dışişleri Bakanlığı'na yazılmış özel raporlar değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Çalışmanın ana kaynağını, Alman Dışişleri Bakanlığı Arşivi (Politisches Archiv des Auswärtigen Amts - PA-AA) Türkiye, 183, R14085-14105 katalog numaraları arasında bulunan defterlerden, konuyla ilgili elde ettiğimiz arşiv malzemesi oluşturacaktır. Ayrıca bu kapsamda yayınlanmış olan arşiv malzemeleri ve telif eserlerde değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ermeni Sorunu, Talat Paşa, Almanlar

310-323

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

21 Eylül 2014

Talat Pasa
190231

12340

TÜRKER, Etruks. Assassination of Talat Pasha and
Harootiun Mugerditchian. *Review of Armenian Studies*,
1/3 (2003) pp.121-141: [Both killed by an Armenian
activist.]

227 170

Talat Paşa
130231**BİR BAŞKA AÇIDAN TALAT PAŞA**

Recep KARACAKAYA*

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİ ARAŞTIRMA MERKEZİ****I. ULUSLARARASI TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİ
VE BÜYÜK GÜÇLER SEMPOZYUMU
(2-4 MAYIS 2012- ERZURUM/TÜRKİYE)****FIRST INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON
TURKISH-ARMENIAN RELATIONS
AND
GREAT POWERS
(2-4 MAY 2012 ERZURUM/TURKEY)****EDİTÖRLER /EDITORS
Dr. Tolga BAŞAK - Dr. Mevlüt YÜKSEL**

2014

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	227170
Tıra. No:	829, 56066 DUD

22 Mayıs 2015
MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA BELİRLİ DÖNEMDE

Ermeniler, Dâhiliye Nazırı Talât Paşa'nın,¹ imparatorlukta Ermenilerin imha edildiği 1915-16 yılları boyunca bu işlemin başında bulunduğunu, bir güvenlik önlemi maskesi altında, Ermenilerin topyekûn tehciri emrini verdiğini ve cemaatlerin parçalanmasına, mülklerinin sistematik bir şekilde müsaderesine, zorla din değiştirmelere, yüz binlerce insanın ortadan kaybolmasına ve hayatta kalanların da imparatorluğun dört bir yanına dağıtılmasına nezaret ettiğini, yetkililerin hedefinin, bir nüfus aktarımı değil, toplulukların topyekûn imhası olduğunu ileri sürerler² ve Talat Paşa'nın "Ermeni sorununu, Ermenileri yok ederek çözmek gerekir" dediğini iddia ederler. Talat Paşa'ya atfedilen bu söz bugün soykırım tezinin delillerinden biri olarak kullanılmaktadır³.

Sevk ve iskan hadisesiyle hükümetin bilerek Ermenileri ölüme gönderdiğini, yollarda onları yok etmek için Kürtlere, Çerkezlere, çetelere, eşkıyalara göz yumduklarını iddia ederler.

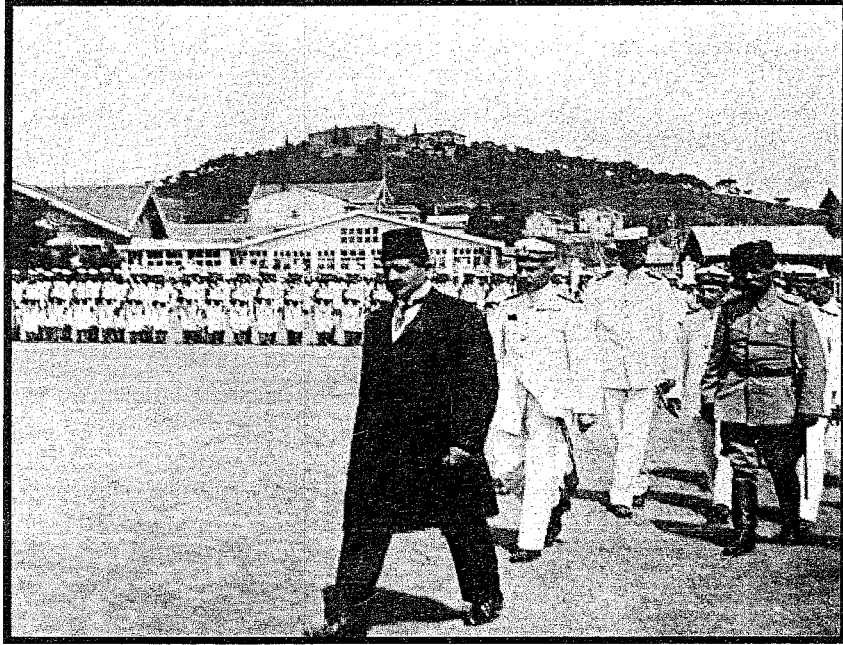
* Doç. Dr. Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, recepkaracakaya@gmail.com.

¹ Talat Paşa (1874-1921) ilköğrenimini Vize'de, orta öğrenimini Edirne Askeri Rüştiyesinde tamamladı. Edirne Posta ve Telgraf İdaresinde kâtip olarak çalışmaya başladı. Genç yaşta II. Abdülhamit'e muhalif olan gruplara ilgi duydu ve İttihat ve Terakki Cemiyeti Edirne Şubesi'ne üye oldu. II. Meşrutiyet'in ilanı sırasında önemli görevler üstlenen Talat Bey, 1908'de İttihat ve Terakki'den Edirne Mebusu seçildi. Meclis-i Mebusan'ın birinci reis vekili oldu. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1908 kongresinde seçildiği Merkez-i Umumide daha sonra Vekil-i Umumiliğe getirildi. Birinci Dünya Savaşı'nda güvenlik nedeniyle Ermenilerin göç ettirildiği sırada (1915) Dâhiliye Nazırlığı görevinde bulunuyordu. İttihatçıların baskıları sonucu Said Halim Paşa 1917'de görevinden ayrılmaya sadrazamlığa getirildi. Gene aynı dönemde İttihat ve Terakki Fırkası'nın Reis-i Umumiliğini üstlendi. Savaşın Almanya ve müttefiklerinin yenilgisiyle sonuçlanacağına anlaşılması ve Almanya'nın İtilaf Devletleri'nden ateşkes istemesi üzerine, Talat Paşa hükümeti de istifa etti. (Ekim 1918) Yeni kurulan Ahmet İzzet Paşa hükümeti savaşı sona erdiren Mondros Mütarekesini (30 Ekim 1918) imzalarken, İttihat ve Terakki Fırkası da 1 Kasım 1918'de son kongresini yaptı. Talat Paşa bu kongrede yaptığı konuşmasında savaşa nasıl girildiğini ve savaş sırasındaki gelişmeleri anlattı ve siyasetten çekildiğini açıkladı. 1 Kasım'ı 2 Kasım'a bağlayan gece önde gelen diğer İttihatçılarla yurdu tek ederek Almanya'ya gitti. Ahmet İzzet Paşa'ya bıraktığı mektupta, "ortalık düzeldiğinde" millete hesap vermek üzere geri geleceğini, gerekirse mahkemeye de çıkacağını bildiriyordu. 15 Mart 1921'de Ermeni asıllı Teilirian tarafından Berlin'de öldürüldü ve buradaki Türk Mezarlığına gömüldü. 1943'te kemikleri İstanbul'a getirilerek Şişli'de Hürriyet-i Ebediye tepesinde toprağa verildi. Bkz. Mustafa Çolak, "Talat Paşa Davası" Kararına Berlin'deki Müslümanların Tepkisi ve Alman Hükümeti'nin Tutumu", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt XXI, Sayı 63 (Kasım 2005), Talat Paşa ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz. Hasan Babacan, Mehmed Talat Paşa 1874-1921 (Siyasi Hayatı ve İcraatı), Ankara 2005; Tevfik Çavdar, Talat Paşa Bir Örgüt Ustasının Yaşam Öyküsü, Ankara 1984; Talat Paşa'nın Anıları, Yay. Haz. Alpay Kabacalı, İstanbul 1994.

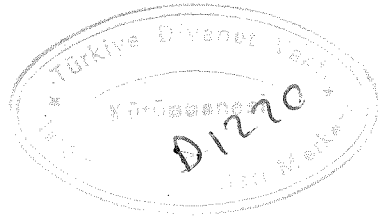
² "Osmanlı Ermenilerinin büyük bir çoğunluğu, zorunlu yürüyüşler, çeşitli mahrumiyetler ve doğrudan katliamlar yüzünden öldü"; "Talat'ın raporu, Osmanlı Ermenilerinin 1915'teki tehcirinin, Ermenilerin ortadan kaldırılmasını amaçlayan bir uğraşın parçası olduğunu açıkça gösterir. Yetkililerin hedefi, bir nüfus aktarımı (tehcir) değil, toplulukların topyekûn imhasıydı". Bkz. Ara Sarafian, Talat Paşa'nın Ermeni Soykırım Raporu, Londra 2011, s. 9.

³ Selami Kılıç, Ermeni Sorunu ve Almanya, İstanbul 2003, s. 219.

Birinci Dünya Savaşı
Talât Paşa

Talat Paşa

Birinci Dünya Harbi'nde Osmanlı-Bulgar İttifakı ve Talât Paşa

HASAN BABACAN - SERVET AVŞAR

Giriş

Osmanlı Devletinden ayrılarak bağımsız bir devlet olma yolunda faaliyet gösteren Bulgaristan, 1878 yılında Ayastafanos ve Berlin Antlaşmalarıyla Osmanlı Devleti'ne bağlı bir prenslik halini almıştı. 1885'te Doğu Rumeli bu prensliğe katıldı. Bu tarihten sonra Bulgaristan, 93 Harbi ile Rusya'nın yardımıyla elde ettiği sınırlarına ulaşmayı ve bağımsızlığını ilan etmeyi hedeflemişti. Bu amacına ulaşmak için Rusya'dan fazla bir destek bulamayan Bulgaristan, o dönemde Balkanlarda önemli rol oynayan ve Bulgaristan'ın da düşmanı olan Sırbistan'a karşı olan Avusturya'ya yaklaşma eğilimine girdi. Özellikle 1905'ten itibaren iki devlet arasındaki ilişkiler daha da güçlenmişti.

İkinci Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra Osmanlı Devleti'nin iç siyasetinde oluşan karışık ortamdan istifade ederek, Bosna-Hersek'i ilhak etmek için faaliyet gösteren Avusturya, kendi emellerine daha uygun zemin hazırlayabilmek için Bulgaristan'ın bağımsızlığının ilan edilmesini açıkça desteklemeye başladı. Bu önemli siyasi destekten faydalanan Bulgaristan, Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhak ettiğini ilan ettiği, 5 Ekim 1908'de bağımsızlığını ilan etti.

Bu siyasi oldu bittiyi başlangıçta kabul etmek istemeyen Osmanlı Devleti Başta İngiltere ve Rusya olmak üzere araya giren büyük devletlerin de müdahalesiyle 19 Nisan 1909'da İstanbul'da yapılan antlaşmalarla, Bulgaristan'ın bağımsızlığını kabul etti ve balkanlardan biraz daha çekilmek zorunda kaldı.

Osmanlı Devleti'nden ayrılarak kuruluşunu yeni tamamlayan Balkan devletleri arasındaki fikir ayrılıkları ve çıkar hesaplarının artmasına

923.2561

YA.T Yalçın, Hüseyin Cahit

IRCCA

Talat Paşa / by Hüseyin Cahit Yalçın.-
[Istanbul]: Yenigün Neşriyatı, 1943.
63 p.: ill.; 24 cm.

1. Statesmen, Turkey 2. Talat Paşa, Mehmed,
1874 - 1921 I. Title

5280

"TALAT PAŞA"

TTM

Ş. Arslan, "Hâdîr...", C. 5. 380 vd.

1972 PASDERMADJIAN, K. My last interview with
Talat Paşa. *Armenian Review*, 5 (1982)
pp.115-127 [1914.]

20 HAZİRAN 1995

OSMANLI
- TALAT
PAŞA

5241 ALEXANDER, E. *A crime of vengeance: an Armenian
struggle for justice*. New York: Free Press, 1991.
218pp. [Soghomon Tehlirian's assassination of
Talaat Pasha in Berlin in 1921.]

17 ARALIK 1993

TALAT PAŞA 190231

OREL, Sinasi, 'The Facts Behind the Tele-
grams Attributed to Talat Pasha by the Arme-
nians'. *Turkish Review Quarterly Digest*, 1, 2
(Winter 1985-86), pp.83-102.

27 TEMMUZ 1992

TALAT PAŞA

Bestell-Nr.:

28 A 3331

Orel, Sinasi: Les "telegraphes" de Talat Pacha : fait
histor. ou fiction? / Sinasi Orel ; Süreyya Yuca
[Paris] : Triangle, 1986. - 270 S.
ISBN 2-85809-139-0
NE: Yuca, Süreyya:

منظمة المؤتمر الإسلامي
مركز الأبحاث للتاريخ والفنون والثقافة الإسلامية (إرسىكا)

من تاريخ الأقطار العربية في العهد العثماني

بحوث ووثائق وقوانين

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	78504
Tas. No:	9363 SAL. M

خليل ساحلي اوغلي

استانبول ٢٠٠٠م

المأمورية والحماية وهذه القائمة هي في سياق بيان ما يؤمل من جناب سعادتكم من صداقة واستقامة وتأييد الكشف عن بذل المقدور. في الخامس من رجب ١٢٥١ (أكتوبر ١٨٣٥م).

٢١

رسالة من شكيب ارسلان إلى طلعت باشا

يوجد في الأرشيف العثماني التابع لرئاسة مجلس الوزراء باستانبول في تصنيف وزارة الداخلية، ثلة من الرسائل تعود لشكيب ارسلان كتبها لرئيس حزب الاتحاد والترقي ورئيس الوزراء العثماني طلعت باشا. ويطيب لنا اليوم أن نقدم من غير تعليق واحدة منها الآن وسوف نرجع إلى هذا الملف لننشر الباقي في فرص أخرى. والرسالة تعبر عن الشخص وعما عاشه من ظروف - والرسائل مغلقة عن التاريخ، وهي طبعاً بخط يده وان اختلف الخط قليلاً في بعضها عن غيره. وقد اخترنا هذه الرسالة لقصرها وسهولة ترجمتها. وتدل رسائله على إلمام جيد باللغة العثمانية. وطبعاً لا يمكن أن نقول إنه أمير البيان فيها، كما هو أمير البيان في العربية، ويمكن ملاحظة بعض الزلل في رسالته. فقد كان يجب أن يضيف (نك) في الهامش عندما يقول في آخرها "يا لكز اطرش عائله سي [نك] بو سفر..". مثلاً.

ونراه ينساها فكان يقول:

جمعيت خيريه نفس	بدل	: نفسنك
حالبوكه جمعيت خيريه باشقه		: خيريه نك باشقه
طوناجق پاره		: پاره نك
فهيم بك		: بك
ويقول بشر غروشلى بيلتلى		: غروشلق
بنده كز دن رغما		: بنده كزه رغما
ظاهر الحاده		: ظاهر حالده
اللرندن كلير ايسه		: اللرندن كلسه
بلمش اوله يدم		: بلمش اولايدم

✓ Talat Pasa
- Selim Arslan

1 | AGUSTOS 2001

Mim Kemal ÖKE: 1955 yılında İstanbul'da doğdu. 1973 yılında İstanbul Amerikan Koleji'nden mezun olduktan sonra İngiltere'ye giderek Cambridge'de iktisat ve tarih dallarında yüksek tahsilini tamamladı. Sussex (MA), Cambridge (M. Phil) ve İstanbul (Doktora) Üniversitelerinde ihtisas yaptı. 1979'da Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu'na bağlı Filistin Dairesi'nde çalıştı. Yurt dışındaki dergilerde muhtelif makaleleri ve yakınçağ Osmanlı tarihine ilişkin üç kitabı vardır. 1984'te doçent, 1985'te TRT kurumuna "Türk Siyasal Tarihi" dalında genel müdürlük danışmanı oldu. Bu arada TRT'ye çeşitli tarihi diziler hazırladı. 1990 yılında profesörlüğe yükseldi.

Halen Boğaziçi Üniversitesinde Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsünde Öğretim görevliliğini devam ettirmekte ve günlük bir gazetede de tarihi makaleleri yayınlanmaktadır.

Talat Paşa

335-309

Kutsal Topraklarda SİYONİSTLER VE MASONLAR İhânetler... Komplolar... Aldanmalar...

Prof.Dr.

MİM KEMÂL ÖKE

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Fütuhatı	
Kayıt No. :	11556
Tasnif No. :	296 ÖKE.K

 Çağ yayınları

İstanbul 1990

razam'ı inandırmaya çalışır. Karaso ve Mazliyah da Talat Paşa'yı ikna etmeye uğraşmaktadırlar. Ancak, Talat Paşa'nın, onca ısrara ve baskıya rağmen, fikrini değiştirmeyeceği belli olmuştur. Bildiri "bir dinî Musevi merkezi" şeklinde yayınlanacaktır. Siyonistler, "İstanbul Buluşması"ndan siyasî tavizler elde edememişlerdir; "millî" ibaresinin atılmasını müzakerelerin başarısızlığı olarak nitelendireceklerdir. Alman ve Avusturya büyükelçileri de onların kanaatini -ister istemez- paylaşacaklardır. (1)

Almanya güdümlü bir Osmanlı-Siyonist uzlaşma çabalarının sonuçsuz kaldığını nihayet kabullenen Karaso, bu defa dikkatini ülkedeki Musevi cemaatine çevirecek, İstanbul'da bir "Musevi Millî Meclisi" kurarak, Filistin'e ilişkin ne tür bir tavır oluşturabilecekleri tartışmasını açacaktır. (2) Başkanlığı aldığı bu meclisin, Osmanlı Musevi cemaatini, Wilson prensipleri ışığında örgütleyebileceğini de düşünüyordu. (3) Basın, kendisine bunun ne anlama geldiğini sorunca, cevap olarak, "istikbâl için bazı mukarrerat itihazı lüzumuna binaen Musevi Meclis-i Cismanisi bütün memleket Musevi ahali için ciddi bir mümessillik vücuda getirmelidir" demişti. Bu meclis, "bütün icabat-ı siyasiyeyi kararlaştıracaktır. Anlaşılan Karaso, Talat Paşa'nın siyonizm karşısındaki "katılığından" sonra İttihat ve Terakki yönetiminin ümidini kesmiştir. Artık, bir "yol ayrımı"na gelindiğini anlamıştır. Böylece, ya Mütareke'yi fırsat bilerek diğer Osmanlı ayrılıkçıları gibi Musevi Cemaatini, devlet-i aliyye'den "bağlantısızlaştıracak" bir özerklik formülünü uygulamayı düşünmekte; ya da Filistin'deki Siyonistler'le bir tür organik bağlan oluşturacak şekilde "müessesleşmeyi" tahayyül etmektedir. Tasavvurları ne olursa olsun, bunları gerçekleştirme mümkün olmayacak ve Mondros Mütarekesi ile kendini yurt dışına atacaktır. Musevi cemaatinin Mütareke ve onu takip eden Millî Mücadele yıllarındaki konumuna ileride temas edeceğiz.

(1) AAA, Türkiye 195, K. 180736, 27.VIII 1918, K. 180745; CZA, 23/378, 7. VIII 1918. CZA, 23/1488, 12/1526.VIII. 1918.

(2) Bir hatırlama yapalım: Dr. Nossing, Osmanlı'nın kendi arzularını istikametinde bir adım amallarını kolaylaştırmak üzere Almanya'nın dışındaki diğer müttefiklerinden de -Avusturya ve Bulgaristan- birer "bildiri" koparmak ister. Bu niyetle Avusturya Dışişleri ile görüşmeler yapar. Ekim 1918'de İmparator Karl, Viyana Hahambaşısı H.P.Chajes'i huzuruna kabul eder ve bir "sempati deklarasyonu" yayınlanır. Ancak, geç kalmıştır. Bu hususta, bkz: I. Friedman, "The Austria-Hungarian Government and Zionism: 1897-1918", 2. bölüm, *Jewish Social Studies*, C.XXIV/4 (Ekim 1965), s. 236-249.

(3) Söz (gazetesi), 18. XI. 1918, s. 2.

5. Talat Paşa ve İttihatçılar'ın Siyonizm'e karşı Nihâf Politikaları

Bu bölümde Osmanlı karar verme mekanizması içinde Talat Paşa'nın, hükümetin başı olarak, Siyonizm'e karşı devletin nihâf tavrını oluşturmadaki çeşitli etkenleri işlemek istiyoruz. Bundan önceki kesimde Almanya'nın baskısını gördük. Dış siyasî gelişmelerin yanı sıra, üzerinde durulması gereken, 1917'den alarak, Siyonistlerle pazarlıkların kızıştığı 1918 yılında, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı içindeki konumunu ve de özellikle, onu takiben, Filistin cephelerinin durumunu vermek gerekir.

1917 dünya savaşı için bir "kader yılı" olmuştur. Bu yıl, Amerika, İtilâf devletleri safında savaşa girmiş, Rusya ise -Ekim Devrimi'nin neticesi olarak- savaştan çekilmiştir. Rusya'yı Romanya takip edecektir. 1918 yılının başlarında, savaş durumu İttifak Devletleri için pek kötü görünmemekte; ancak pek iyiye de gitmemektedir. Rusya'nın savaştan çekilmesinden sonra Almanya Genel Kurmayı, Batı'da yeni bir salınma geçmek zamanının geldiğini düşünmüştür. Ne var ki, Avrupa'ya aktarılan Amerikan birlikleri yeni Alman saldırısını durduracaktır. (1)

İç isyanların abale ettiği Osmanlı Devleti'ne karşı İngilizler artık saldırı zamanının geldiğine inanmışlardı. Mısır'da hazırlıklarını tamamlar, bir baskınla Gazze'yi ele geçirmeye karar verirler. Harekât 26 Mart (1917) sabahı başladı. Sis sebebiyle Gazze vadisine ilk etapta takviye gönderilemedi. Bu süre içinde yalnız başına kalan Gazze müdafileri kendilerinden baş kat üstün düşman karşısında başarıyla direndiler. İşte, bu tarihte "Birinci Gazze Muharebesi" diye geçen zafer, budur. (2) İngilizler taarruzu yenileyeceklerdi. Cepheye atılı tugaylar, ağır topçu ve tanklar gönderirler. İkinci hamleleri 19 Nisan'da başladı; ancak, yine hüsransla sonuçlandı. İkinci Gazze Zaferi hakkında, bakınız askerî tarih uzmanları ne yazıyor:

"İngilizlerin tanklarla birlikte yaptıkları bu taarruz karşısında, Birinci Gazze galibiyetinin verdiği moral üstünlüğü ve Türkler; gayet serin kanlı olarak, inatla direniyor, düşmanın üst üste getirdiği taze takviye kuvvetleri ile yenilediği taarruzlarını başarı ile karşılayarak püştürtüyor ve geri atıyordu. Türk topçusu da İngiliz topçusunun yaptığı cehennemî ateşe onlardan hiçte aşağı kalmadan karşılık veriyordu. Bir aralık

(1) Gelişmeler için, bkz: F.Belen, XX. *Yüzyılda Osmanlı Devleti* (İstanbul, 1973).

(2) Daha geniş bilgi için, bkz: Gn.kur; ATASE; *Birinci...*, IV/1 özellikle s. 563-564.

- . *The Struggle for Arab Independence*. New York, 1977.
- Zirikli, Khayr al-Din. *Al-a'lam: qamus tarajim li asbhar al-rijal wa al-nisa' min al-'arab wa al-musta'ribin wa al-mustashriqin*. Cairo, 1954-59.
- Zürcher, Erik Jan. *The Unionist Factor: The Role of the Committee of Union and Progress in the Turkish National Movement*. Leiden, 1984.

Hasan Kayali

Arabs and Young Turks;

Ottomanism, Arabism, and Islamism
in the Ottoman Empire, 1908-1918

Berkeley - 1997.

DN: 51588

Index

- Ababil* (Beirut), 179
- Abbas II. *See* Hilmi, Abbas
- 'Abd al-Ilah, Sharif, 146, 148, 245n19
- 'Abd al-Mahdi (deputy, Karbala), 71, 97, 104
- 'Abd al-Muttalib, Grand Sharif, 166
- 'Abd al-Qadir (deputy, Medina), 67, 151-52, 155, 247n44
- 'Abd al-Rahman (deputy, Mecca), 247n46
- 'Abduh, Muhammad, 23, 36
- Abdülhamid II, Sultan (r. 1876-1909): appropriation of Arabo-Islamic past by, 36; as caliph, 31, 35, 36, 40; constitutional movement against, 13-14, 25, 50, 52-53, 208; diversification of bureaucracy under, 35; expansion of state authority in Arab areas by, 32-33, 156; and Husayn, 148, 149; Islamism of, 31-32, 36; journalistic dissent against, 39-41, 42, 222n122; preferential treatment policies of, 43, 49, 57, 226n11; press censorship by, 39, 222n116; recruitment of Arabs by, 44-45, 58, 224nn153,154; suspension of First Parliament by, 29-30; Young Turks' opposition to, 41, 42-43, 45-47
- Abdülkadir, Seyyid (Kurdish leader), 108
- 'Abdullah, Sharif (Husayn's son): British ties of, 170, 181-82; court martial of, 199, 259n159; as Hijaz deputy, 152, 153, 169; in military campaigns, 162, 164, 250n128; and pilgrim caravan (1909), 150-51
- Abdullah Pasha (*müşir*), 146
- al-'Abid, 'Izzat Pasha: British ties of, 128, 240n57; CUP's attack on, 57, 226n14; and donations to Islamist organizations, 177, 254n29; and Husayn, 198; as second secretary of Abdülhamid, 224n153; and Yemen rebellion, 237n114
- Abou-el-Haj, Rifā' t 'Ali, 9
- Abu Manneh, Butrus, 217n30
- al-Afghani, Jamal al-Din, 36
- Agayev [Ağaoğlu], Ahmed, 90
- Al-'ahd* (Covenant), 178, 186, 254-55n36
- Ahmad, Feroz, 231n113, 232n1, 233n6
- Ahmed Ferid (Ték), 137
- Ahmed Hamdi Pasha (grand vizier), 30
- Ahmed İzzet Pasha. *See* İzzet Pasha, Ahmed
- Ahmed Muhtar Pasha, Gazi (grand vizier), 122, 169
- Ahmed Rıza, 42, 43, 44, 54, 67, 223n133
- Ahmed Vefik Pasha (president of Parliament; grand vizier), 29
- Abrar* (Liberal Party), 58, 62, 72, 96, 97, 231n113
- al-'Ajlani, 'Abd al-Qadir, 73
- Akçura, Yusuf, 38, 90, 205
- Akşin, Sina, 226n12, 231n113
- Albanians: in civil service, 20; and decentralization, 51, 119; as ethnic category, 85-86, 88; language, 93; nationalist movement, 75, 97, 109, 111-12, 235n49, 237n110; in Young Turk movement, 4, 45

BELGE YAYINLARI
Marenostrum/Belge

Der Völkermord and der Armeniern vor Gericht
DER PROZESS TALAT PASCHA
Herausgegeben und eingeleiten von Tessa Hofmann
Im Auftrag der Gesellschaft für bedrohte Völker
Reihe Pogrom, 1980

Teknik Hazırlık
Yusuf Aslan

Kapak
Azad Aktürk
Ayrıntı Tasarım, (212) 252 46 56

Baskı/Cilt
Ege Basım
(216) 472 84 01

Birinci Baskı
Şubat 2003

BELGE ULUSLARASI YAYINCILIK
Divanyolu Caddesi Bindirbirek İşhanı.
No: 15/1, Sultanahmet / İstanbul
Tel./Faks: (0212) 638 34 58
E- Mail:belgeyayinevi@hotmail.com

03 ARALIK 2003

Doğan Akhanlı

TALAT PAŞA DAVASI
2 - 3 Haziran 1921

Tutanaklar

Kitap 1

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	88910
Tas. No:	950-0243 A511

belge
yayınları

90818

THE TALÂT PASHA 'TELEGRAMS'

HISTORICAL FACT OR
ARMENIAN FICTION?

BY

ŞİNASİ OREL

AND

SÜREYYA YUCA

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	90818
Tas. No:	301.452 ORE-T

Published by

K. RUSTEM & BROTHER

1986 Lefkosa

- DR. MUSTAFA HERGÜNER : Başkumandan Gazi
Mustafa Kemal Paşa
Hereke'de..... 169
- DR. ZEKERİYA TÜRKMEN : Mustafa Kemal Paşanın
Büyük Taarruz Öncesinde
Süvari Kolordusunu
Denetlemesi ve
İlgın Manevrasında Süvari
Kolordusu..... 203
- YRD. DOÇ. DR. MELEK ÇOLAK : Cumhuriyetin Kuruluş
Yıllarında Türk Eğitim
Yaşamında Macar
Eğitmcilerinin Yeri 231
- YRD. DOÇ. DR. SERAP TAŞDEMİR : Sivas Türk Ocağı Dergisi:
Birlik 245
- YRD. DOÇ. DR. NURETTİN GÜLMEZ : Anadolu Islahatı Olağanüstü
Genel Müfettişliği 261
- ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ BAŞKANLIĞINCA
DÜZENLENEN KONFERANS, PANEL VB. FAALİYETLER**
- PROF. DR. NURİ KÖSTÜKLÜ : Çanakkale'de Şehit Olan
Yalvaçlılar 299

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ DERGİSİ

CİLT: XX

MART 2004 *Ankara*

SAYI: 58

“TEHCİR OLAYI”NIN PROPAGANDA SÜRECİNDEKİ DORUK NOKTASI: “TALAT PAŞA DAVASI”

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÇOLAK*

ÖZET

Tarihe “Talat Paşa Duruşması” olarak geçen ve 2-3 Haziran 1921’de Berlin Üçüncü Eyalet Mahkemesi’nde görülen dava, bir cinayet duruşmasından çok, “Ermeni meselesi”ni ele alan ve cinayete kurban gitmiş Talat Paşayı yargılayan bir dava olmuştur. Dolayısıyla duruşma uluslar arası bir boyut kazanmış ve Talat Paşa şahsında Osmanlı Devleti’nin “Tehcir Olayı”dan dolayı yargılandığı ve dünya kamuoyunun ilgisinin yoğunlaştığı bir duruşma olmuştur. Duruşma sadece bir buçuk gün sürmüş, katil serbest bırakılıp maktul suçlu bulunmuş ve karar önce temyize götürülüp ardından hemen geri çekilmiştir. Ayrıca tanık seçimi ve sınırlı sayıda tanığın dinlenmesi, bu mahkemenin vermiş olduğu kararının adil olup olmadığı tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Mahkeme süreci boyunca, gerek dünya basınında gerekse duruşmalar esnasında, Talat Paşanın şahsını ve devlet adamlığını hedef alan birçok iddia ortaya atılmış ve çok sayıda belge ve bilgi mahkeme heyetine sunulmuştur. Bu bağlamda “Talat Paşa Duruşması” aynı zamanda “Ermeni meselesi” ile ilgili çok sayıda doğru ve tahrif edilmiş belge ve bilginin toplandığı bir dava olmuştur. Bu çalışmanın amacı, başta bu duruşmanın tutanakları olmak üzere, Alman arşiv belgeleri ve dönemin gazetelerine dayanarak, konuyla ilgili Türkçe yazılmış telif eserler de incelenerek bilimsel bir araştırma ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler

Talat Paşa, Teilirian, Tehcir Olayı, Birinci Dünya Savaşı, Berlin.

* MKÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

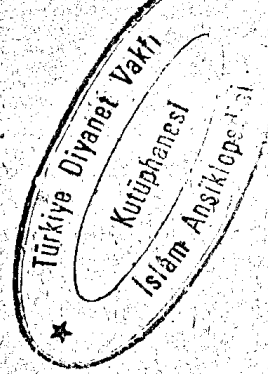
MEHMED TALÂT PAŞA
1874-1921
(Siyasi Hayatı ve İcraatı)

HASAN BABACAN

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	142992
Tas. No:	923 TAL

TALAT PAŞA

235

19 Ağustos 1959

TUMA BAŞBAKANLAR

Özel Kütüphanesi

DIYARBAKIR

Genel sayı: 254/15

Özel sayı: 254/15

Diyarbakır 254/15

TALAT PAŞA'NIN HÂTİRALARI

Hüseyin Cahit YALÇIN'ın Önsözüne

Merhum Sadriâzam Talât Paşa'nın mütarekeden sonra Almanya'da bir Ermeni kurşununa kurban gittiğini biliyoruz. Bu ünlü Osmanlı Sadriâzamı İttihat ve Terakki Fırkası ile Umumi Harp sırasında Türk milletine yapılan haksız hücumları en salâhiyetli bir mevkide bulunmak itibarıyla reddetmek kararını verdi ve ölümünden pek az evvel hâtıralarını kaleme aldı.

İŞTE BU KİTAP,

Merhum Talât Paşa'nın, İttihat ve Terakki Cemiyetinin ve Türk milletinin müdafaanesidir.

TUMA BAŞBAKANLAR

Özel Kütüphanesi

DIYARBAKIR

Genel sayı: 532

Özel sayı: 231

2/10-10-1969

Türkiye Diyanet Vakfı
İslam Ansiklopedisi
Kütüphanesi

Kayıt No: 5966

Tasnif No.: 956.0743
TALAT

İstanbul 1946

KURTULUŞ SAVAŞINDA TALAT PAŞA İLE MUSTAFA KEMAL'İN MEKTUPLAŞMALARI

İLHAN TEKELİ - SELİM İLKİN

I. GİRİŞ

Son yıllarda İttihat ve Terakki tarihi üzerinde bir ilgi yoğunlaşması oldu. Yapılan birçok yeni araştırma¹ İttihat ve Terakki hareketinin farklı dönemlerine aydınlık getirdi. Bu araştırmaların en az aydınlatıldığı konu, İttihat ve Terakki önderlerinin, Birinci Dünya Savaşı yenilgisinden sonra Türkiye'yi terk ederek Avrupa'ya gittiklerinde, orada nasıl bir çaba gösterdikleri, örgütlenmeye girdikleridir². İttihat ve Terakki önderlerinin ülkeyi terketmeleri başarılı olamamış siyasetçilerin bir "inzivaya" çekilmesi demek değildir. Ülke dışında olsalar da, Türkiye'nin kurtuluş uğraşında etkin bir rol oynamak ve kurtuluş sonrasında, ülkede siyasal önderliği tekrar ele geçirmek istiyorlardı. İktidara gelişinden beri İttihat ve Terakki önderleri arasında süregelen yarışma ve gerilimler bu dönemde sürmüştür. İttihat ve Terakki'nin önderleri çeşitli Avrupa ülkelerinde ayrı ayrı şehirlerde küçük gruplar halinde örgütlenerek çalışmışlardır. Önderler arasındaki bu görüş ayrılıklarına ve gerilimlere karşın, yine de hareketin bir bütünlüğü vardır. Bu bütünlük, Kurtuluş Savaşı sonrasında ülkede siyasal önderliğin İttihat ve Terakki'nin kontroluna geçmesi etrafında kurulmaktadır.

Anadolu hareketi de, İttihatçı önderlerin uğraşlarını yakından takip etmekte ve onların amaçlarının ne olduğunu iyice bilmektedir.

¹ İttihat ve Terakki konusundaki araştırmaların en önemlilerinden bazıları şunlardır. Feroz Ahmad, *İttihat ve Terakki: 1908-1914*, İstanbul, 1971; Sina Akşin, *31 Mart Olayı*, Ankara, 1970; Şevket Süreyya Aydemir, *Enver Paşa*, 3. Cilt, İstanbul 1970-72; Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, 4. Cilt, Ankara 1953-63; E. E. Ramsaur, *Jön Türkler ve 1908 İhtilâli*, İstanbul, 1972; Y. Asatovic Petrosyan, *Sovyet Gözüyle Jöntürkler*, Ankara, 1974; Ahmet Bedevi Kuran, *Osmanlı İmparatorluğunda ve Türkiye Cumhuriyetinde İnkılâp Hareketleri*, İstanbul, 1959.

² İttihat ve Terakki önderlerinin bu dönemde Avrupadaki örgütlenmeleri konusunda ayrıntılı bir çalışma bu makalenin yazarları tarafından yapılmaktadır. İleride yayınlanacaktır.

TTK. Belleteri, c. XLIV/174,

Nisan-1980, s. 301-345.

İzmir / KİTAP
Kütüphanede Mevcuttur

31 TEMMUZ 1993

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

(DOKTORA TEZİ)

MEHMED TALÂT PAŞA

1874-1921

(Siyasî Hayatı ve İcraatı)

21 MAYIS 1999

Danışman

Prof. Dr. Bayram KODAMAN

Hazırlayan

Hasan BABACAN

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	74291
Tas. No:	923 TAL

ISPARTA - 1999

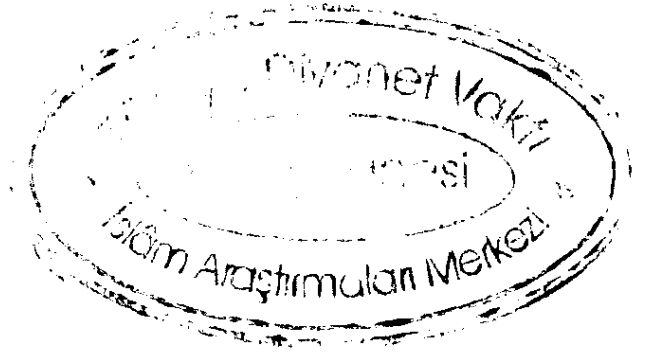

KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI / 1788

Yayımlar Dairesi Başkanlığı

Başvuru Eserleri Dizisi / 28

TALÂT PAŞA

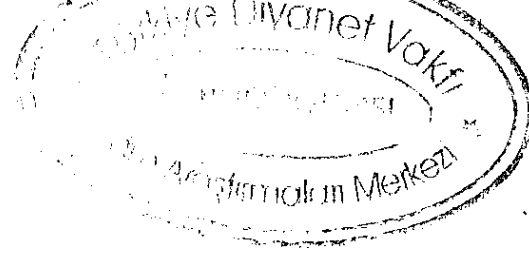
Bir Örgüt Ustasının Yaşam Öyküsü

10 TEMMUZ 1996

Tevfik ÇAVDAR

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Ders No / Şifre	40710
c	956-0743 ÇAVDAR

Ankara-1995

75

Hüseyin Cahit Yalçın

Talât Paşa

7L 1996

Türkiye İhtiyat Vakfı İstanbul Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No:	40673
Tasnif No:	512.1.1.1

YEDİGÜN NEŞRİYATI
1943

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	73514
Tas. No:	256.0743 TAL. I

talât paşa'nın
a n ı l a r ı

Yayına Hazırlayan
Alpay Kabacalı

2000

Anı

İstanbul - 2000

TALÂT PAŞA'YI VURAN TERÖRİSTİN AFFININ ALMAN BASININDAKİ YANKISI

Ramazan ÇALIK*

Ermeni olaylarına ve sözde Ermeni soykırımına ışık tutması babından, Osmanlı'nın son döneminde siyasi rol oynayan ve sadrazamlığa kadar yükselmiş olan Talât Paşa'nın öldürülmesinin araştırılmasını faydalı gördük. Talât Paşa'nın katledilmesinin bir Ermeni genci tarafından intikam amacıyla yapılmış olmasını kabul etmek gerçekçi görünmemektedir. Cinâyeti plânlayan ve gerçekleştirmesini sağlayanlar, bu olayı basit ve haklı bir intikam olarak göstermektedirler. Hatta Alman basınının bir kısmı da bu görüşe katılmaktadır. Bununla birlikte gerçekleri yansıtmaya çalışanlar da bulunmaktadır. Talât Paşa'nın öldürülmesi, mahkemenin seyri ve sonuçlarını Alman basınına yansımış şekliyle değerlendirmeye çalışacağız.

A- TALÂT PAŞA'NIN KISACA HAYAT HİKÂYESİ İLE İTTİHAT VE TERAKKÎ'DEKİ KONUMU

Mehmet Talât, 1876'da Kırca Ali'nin Çepelceli Köyü'nde dünyaya geldi. Babası Türkmen Orunlu oymağından Ahmet Vasıf Efendi, annesi Aktuğ oymağından Hürmüz Hanım'dır. Vize İbtihâ

(* Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, TÜRKİYE

Edited by
KEMAL ÇİÇEK

PAX OTTOMANA

STUDIES IN MEMORIAM
PROF. DR. NEJAT GÖYÜNÇ

SOTA - YENİ TÜRKİYE
Haarlem - Ankara 2001

İSAM 83348

25 SUBAT 2003

THE REMAINS OF TALAT: A DIALECTIC BETWEEN
REPUBLIC AND EMPIRE

BY

ROBERT W. OLSON

University of Kentucky

There is much of interest in the historiography of the Young Turks regarding their rise to power in 1908 as well as the desperate and dramatic flight from Istanbul in 1918 of some of their leaders such as Talat, Enver and Cemal among others, in a German destroyer with sundered lights.¹ The death of the dashing Enver Paşa occurred while fighting Soviet forces in Central Asia. Cemal and Talat were tracked down and killed by Armenian assassins. But the burial and reburial of the latter two, especially that of Talat Paşa, has received much less attention. The return of the remains of Talat Paşa from Germany and their reburial in Turkey on 25 February, 1943 and the significance of this event is the topic of this article.

"Talat: Remains of...." is the interesting title of a dossier numbered 480 in the Public Record Office of Great Britain under the listing FO 195/2479. The dossier discusses the return of the body of Talat Paşa, a leader of the Committee of Union and Progress (İttihad ve Terakki Cemiyeti) and the Young Turks during 1908-1918. Talat served as Grand Vezir of the Ottoman Empire from 4 February, 1917 to October, 1918. He fled from Turkey aboard a German destroyer, along with other Young Turk leaders, during the night of November 2-3, 1918 (1-2 Tesrinisani, 1334).

¹ FO 195 designates the records of the Ottoman and Turkish Embassy records of the Foreign Office. I wish to thank the Head of the Public Record Office for permission to cite material in this article. Unless otherwise stated all references and quotes in this article refer to materials found in dossier 480.

Talat was assassinated by a young Armenian on the morning of 16 March, 1921 (6 Receb, 1339) in Berlin.²

Once of the first public announcements that Talat's body was to be returned to Turkey appeared in an article in the newspaper *Tasvir-i Efkâr* on 18 February 1943 written by Orhan Seyfi which stated that Talat Paşa was a revolutionary who rose from the people and that it was not the Padişah or the Sublime Porte which brought him to power. According to Seyfi, Talat and a handful of others seized power, but he never separated himself from the people and he remained a child of the people. Seyfi's article goes on to say that when Talat was forced to flee to Germany he expected to find a friend and ally but that he did not; instead he found an assassin's bullet. And as painful as that was, it was more painful that German justice remained indifferent. Seyfi ended his article by stating, "Today, however, Germany has expressed its respect toward the martyr, Talat Paşa, and has acquitted itself of their old debt to him and it is this that Turks have waited for."³

After being alerted that Talat's body was to be returned, there was increased activity and excitement in the British Embassy. In a memorandum dated 2 February, A. C., Maby, vice-consul, Istan-

² For a short bibliography of Talat Paşa see Mahmud Kemal Inal, *Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar*, vol. 3 (Istanbul, 1940-3), 1933-1972 and the relevant pages in Bernard Lewis, *The Emergence of Modern Turkey* (Oxford University Press, 1961) especially pages 221-22 and generally, pages 206-33; Feroz Ahmad, *The Young Turks: The Committee of Union and Progress in Turkish Politics 1908-14* (Oxford at the Clarendon Press, 1969), 179-80; Ernest Edmondson Ramsaur, Jr., *The Young Turks: Prelude to the Revolution of 1908* (Princeton, 1957), especially pages 100-39; Hüseyin Cahit Yalçın, *Talat Paşa* (Istanbul, 1943). Hüseyin Cahit Yalçın also edited the memoirs of Talat, *Talat paşa'nın Hatıraları* (Istanbul, 1946). The biography of Talat in Inal's work is only 39 pages and most of it consist of quotes from newspapers in connection with Talat's assassination. The short biography by Yalçın is largely a defense of the Committee of Union and Progress. Indeed, the monograph is dedicated to those friends of Talat who remained faithful to him until the return of his remains. Yalçın's monograph was written after the return of Talat's remains to Turkey and was no doubt intended as an elaboration of his article which appeared in *La Republic* on February 26, 1943, and was doubtless published as a part of the whole "Talat Pasha Affair". Ahmad states that Talat was assassinated on 16 March (p. 180) but Inal gives the date as 15 March, 1921 (5 Receb), p. 1946. The latter date is the correct one. Talat's assassin was a twenty-four year old Armenian student named Soghomon Tehlirian from the city of Selmas, Iran.

³ FO 480 excerpted from *Tasvir-i Efkâr*, February 18, 1943.

1990; H. Dabashi, *Taliqānī's Qur'anic exegesis: elements of a revolutionary discourse*, in C. Bina and H. Zanganeh (eds.), *Modern capitalism and Islamic ideology in Iran*, London 1992, 51-81; idem, *Theology of discontent. The ideological foundation of the Islamic Republic of Iran*, New York 1993, ch. 4; Chehabi, *Taleqānī, Maḥmūd*, in *The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World*, ed. J.L. Esposito, 1995, iv, 181-2.

(ROSWITHA BADRY, shortened by the Editors)

AL-ṬĀLAMANKĪ, Abū 'Umar Aḥmad b. Muḥammad... b. Ḳarlamān al-Ma'āfirī (340-429/951-1037), Andalusian scholar of the religious sciences, born at Talamanca near Madrid in a frontier zone frequented by ascetics of the *ribāṭs*.

He studied at Cordova, his main master being Ibn 'Awn Allāh (d. 378/988), an open partisan of the reality of saints' miracles in the polemics then aroused on this subject in the capital, a position equally shared by al-Ṭalamankī (see M. Fierro, in *BSOAS*, lv [1992], 236-49). In the years 375-81/985-91, he travelled abroad and made the Pilgrimage, acquiring a solid grounding in the Ḳur'ānic readings, *ḥadīth* and Ṣūfism, and studying *fiqh* with both Mālikī and Ṣhāfi'ī masters. On his return, he became *imām* of the Mut'a mosque at Cordova and taught there without requiring payment. When *fitna* compelled him to leave the capital, he moved permanently to Almeria and Murcia, finally going to teach in the Upper March and acquiring a great number of pupils. At the end of his life, he retired to a *ribāṭ* at Talamanca.

Al-Ṭalamankī's importance resides not only in his numerous pupils but also in his innovatory role in intellectual circles. His biographers stress his expertise in Ḳur'ānic studies but also in non-rationalist theology (*usūl al-diyānāt*), and his Ṣūfi tendencies are reflected in the fact that he appears as a link in the mystical *silsila* going up to the Almeria Ṣūfi Ibn al-'Arīf (d. 536/1141 [q.v.]). He wrote many works, notably in the Ḳur'ānic sciences, ascetism and theology, plus a *Fahrāsa* and a *Futūḥ al-Shām* (ms. Real Academia de la Historia, Madrid coll. Gayangos, no. XVIII). He opposed the extreme doctrines of the Bāṭiniyya and criticised, amongst others, the Ṣūfi Ibn Masarra, but also equally refuted the Mālikī jurist Ibn Abī Zayd al-Ḳayrawānī, who denied the reality of saints' miracles.

During a stay at Saragossa in 425/1035, al-Ṭalamankī was accused of being too radical in his condemnation of reprovable actions, of becoming guilty of *mukhālafāt al-sunna* and of being a Ḥarūrī or *Khāridjīte*. The basis of this last accusation would seem to be his opinion that the *bay'a* was due to God and, in regard to the exhortation of *al-amr bi 'l-ma'rūf wa 'l-nahy 'an al-munkar*, that the head of the community should be the best Muslim and that all Muslims judged by him to be in rebellion against God were to be put to death. Another accusation seems to have arisen from al-Ṭalamankī's being at the head of a group (*djama'a*), whose leading man (*awwal*) he was. The *kādī* of Saragossa rejected the accusations and produced a certificate attesting his innocence. It is not impossible that these attacks on al-Ṭalamankī were related to his stance on the *imāmate*, crucial at that time. Against the partisans of the Umayyads and Ḥammūdids, and against those who ventured to propose the ambiguous solution consisting in designating the *imām 'abd allāh*, generally identified with the 'Abbāsīd caliph, al-Ṭalamankī's solution seems to have been that the *imām* ought to be the best Muslim of the community, quite apart from his *nasab*. This way was the one to be followed a century later by the Ṣūfi Ibn Ḳasī [q.v.].

Bibliography: 'Iyād, *Tarīḥ al-madārik*, ed. Rabat, viii, 32-3; Ibn Khayr, *Fahrāsa*, 259, 288, 430; Ibn Bashkuwāl, ed. Codera, no. 90 = ed. Cairo, no. 92; Dhahabī, *Ma'rīfat al-ḳurrā'*, i, 309-10, no. 13; idem, *Siyar a'lām al-nubalā'*, xvii, 566-9, no. 374; idem, *Tadhkira*, iii, 1098-1100, no. 994; Ṣafadī, *Wāfi*, viii, 32-3, no. 3432; Ibn Farḥūn, *Dibādī*, i, 178-80; Djazārī, *Ghāya*, i, 120, no. 554; Maḳḳarī, iii, 379-80; Maḳhlūf, i, 113, no. 306; Pons Boigues, *Ensayo*, 118, no. 85; Zirikī, i, 212-13; Kaḥḥāla, ii, 123-4, and cf. i, 294; M. Fierro, *El proceso contra Abū 'Umar al-Ṭalamankī a través de su vida y su obra*, in *Sharḡ al-Andalus*, Alicante, ix (1992), 93-127.

(MARIBEL FIERRO)

TALAS [see TARĀZ].

✓ TAL'ĀT BEY (PAŞHA), MEHMET (1872-1921), a moving spirit in the Committee of Union and Progress (CUP, *Ittihad we Terakki Djem'iyyeti* [q.v.]) before and after the 1908 revolution, minister and Grand Vizier (1917-18). He was born in the border town of Edirne to a lower middle-class family. His father died when he was eighteen, and he became the family's bread winner, entering the postal service as a clerk. Ṭal'at also taught Turkish and learned French at the *Alliance Israélite Universelle* school in Edirne. He became active in the underground opposition against Sultan 'Abd ūl-Ḥamīd II [q.v.] and was arrested in 1895. After serving two years in prison, he was pardoned and exiled to the bustling, cosmopolitan city of Salonika, where he again joined the secret constitutional movement. In 1906, he was one of the founders of the Ottoman Liberty Committee (*'Othmānī Hürriyyet Djem'iyeti*), which then affiliated with the CUP.

After the restoration of the constitution in July 1908, Ṭal'at, described as the "the internal secretary", was perhaps the single most important member of the CUP, though he lacked the charisma of an Enver Paşa [q.v.]. He was elected deputy for Edirne in 1908, and served that constituency until 1918. Unable to take power directly, the Committee tried to control the government through parliament. But rivalry between its secret bodies like the central committee (*merkez-i 'umūmī*) and the parliamentary group made this difficult, and Ṭal'at, who was a member of both bodies, had the unenviable task of mediating between them and reconciling their differences. He was elected Vice-President of the Chamber, and in July 1909 led the parliamentary delegation to the capitals of Europe to explain the revolution.

The Unionists wanted to exercise power indirectly by having their deputies appointed as under-secretaries to important ministries. But when this manoeuvre failed, they decided to assume office directly. Therefore, in August 1909, Ṭal'at entered the cabinet in the critical post of Minister of the Interior in the cabinets of Hilmī [q.v.] and Ḥaḳḳī Paşa [q.v.]. He was forced to resign on 10 February 1911 because chauvinists in the assembly claimed that he had not taken sufficiently harsh measures to quell rebellions in Albania, Macedonia and the Yemen. He was elected president of the parliamentary party (21 February 1911) and again became Interior Minister (and later Minister of Posts and Telegraph) in Sa'īd Paşa's [q.v.] cabinet in 1912. When the CUP was ousted from power in July 1912 by a military *coup d'état*, Ṭal'at rallied the Unionists and organised a Committee of National Defence during the Balkan Wars on the model of the Jacobins in the French Revolution, emerging as the CUP's "Danton".

Ṭal'at was instrumental in organising the Unionist

Alman Genelkurmayı'nın özel operasyonu

İttihatçı paşalar nasıl yurtdışına çıkarıldı?

Enver, Talât ve Cemal paşalarla İttihat ve Terakki'nin önde gelen diğer altı ismi, 1 Kasım 1918 Cuma gününü 2 Kasım Cumartesi'ye bağlayan gece, Alman bayrağı taşıyan bir torpitobota bindirilerek Sivastopol'a götürülürler.

METE SOYTÜRK

İttihatçı paşaları Sivastopol'a götüren 'R-1' torpidobotu, 1914 Rus yapımıdır ve Eylül 1918'de Almanlar tarafından Karadeniz'de kullanılmaya başlanır (üstte).

Birinci Dünya Savaşı'nda, Alman Akdeniz Filosu'nun kurmay başkanlığında Amirallik kurmay subayı olarak hizmet veren Deniz Yüzbaşı Hermann Baltzer (1888-1967), aslında 1915 yılından itibaren Alman Deniz Kuvvetleri'nin merkezinde hep önemli gö-

revler üstlenir.

Bu dönemde Cemal Paşa ile de karşılaşan Baltzer, Ekim 1917'den sonra da, İstanbul'daki Türk deniz kuvvetleri komutanlığı kurmayında, Fırat Nehri üzerindeki Osmanlı gemileri birimini yönetir.

Ocak 1918'de aynı komutanlığın kurmayında, Deniz Taşıma Birimi Başkanı olan Baltzer, Mondros Mütareke-

si sonrasında da, uzun süre İstanbul'da kalarak, Osmanlı topraklarındaki Alman askerî personelinin Almanya'ya dönüşünü organize eder...

Emekliliğinin ardından anılarını kaleme alan Baltzer, bunları 1933 yılında yayımlar... Şimdi biz de bu anıların kimi sayfalarından, bizim için ilginç bir öykünün ayrıntılarını ayıklayalım istedik:

"Türkiye'deki savaş, güneyde Filistin cephesinin çözümlenmesi, batıda da müttefik Bulgaristan'ın yenilmesiyle birdenbire sona erdi. İstanbul'da Jön Türk hükümeti [İttihat ve Terakki hükümeti kastediliyor]

Talât Paşa

Enver Paşa

Cemal Paşa